

REDAKTIONELT FORORD

Landbrugets strukturudvikling: Tendens, trussel eller trækraft?

Landbrugets strukturudvikling – udviklingen i landbrugenenes størrelse, antal, specialisering, koncentration, m.m. – fortsætter med uformindsket styrke. Der er ikke umiddelbart tegn på, at udviklingen stabiliseres endsige vender. Store driftsøkonomiske og markeds-mæssige kræfter skubber udviklingen i retning af færre men større landbrug, og nye teknologiske fremskridt ser fortsat ud til at kunne gøre det endnu mere økonomisk fordelagtigt at satse på stordrift og industrialisering i landbruget.

Strukturudviklingen opfattes meget forskelligt.

Nogen betragter blot passivt strukturudviklingen som en upåvirkelig og naturlig *tendens*, som sker gradvist, og som man før eller siden må tilpasse sig. Strukturudviklingen opstår over tid og lader sig ikke stoppe, men vurderingen er, at landbrugserhvervet under ét ikke opnår længerevarende fordele ved strukturudviklingen, da de kortsigtede omkostningsfordele bliver konkurreret ud og ender som billigere fødevarerpriser til forbrugerne.

Andre ser strukturudviklingen som en *trussel* mod landbruget, som det ser ud i dag, og især en trussel for selvejet. Med de stadigt større landbrugsbedrifter bliver det sværere for én familie at finansiere et køb af landbrug, og med den nuværende udvikling kan det blive selvejets endeligt. Det er ikke bare selve strukturudviklingen, men også de forhold, som følger med strukturudviklingen, som frygtes. Der er netop modstand mod den stigende industrialisering og kommercialisering af landbruget, som ofte opstår parallelt med strukturudviklingen. Også en stigende koncentration, hvor få store landbrug står for en stigende del af den samlede produktion giver modvilje hos nogen.

Endeligt ser andre strukturudviklingen som en helt nødvendig og velkommen *trækraft* til at tilføre ny konkurrenceevne til landbruget. Strukturudvikling bliver således af nogen betragtet som et helt nødvendigt middel til at sikre landbrugserhvervets overlevelse. Udgangspunktet er, at strukturudvikling medfører nye muligheder for at udnytte stordriftsfordele. Dermed kan omkostningerne pr. produceret enhed reduceres, og dermed øget konkurrenceevnen.

Nogen ser også strukturudviklingen som en dynamisk tilpasning, hvor landbrugserhvervet og landbrugene løbende forandrer sig, og hvor der sker en optimering af ressourcerne til markedsvilkårene. Udvikling er nødvendig, hvis man skal kunne udnytte markedsudviklingen.

Uanset hvordan man betragter strukturudviklingen, er det vigtigt at få den defineret og beskrevet, så der er et fælles grundlag at diskutere ud fra. Det er håbet, at dette temanummer af Tidsskrift for Landøkonomi kan bidrage hertil.

I den første artikel, *Hvad er strukturudvikling? Hvad betyder strukturudviklingen?*, er udgangspunktet, at landbrugets strukturudvikling kan defineres og beskrives på mange forskellige måder. Strukturudviklingen er mere end blot størrelsen på den enkelte bedrift og antallet af landbrugsbedrifter. Det hører også med til landbrugets struktur, hvorledes specialisering, koncentration, ejerformer, vertikal integration m.m. har udviklet sig over tid. 10 forskellige parametre til beskrivelse af strukturudviklingen præsenteres.

I den næste artikel, *Landbrugets strukturudvikling: Årsager og drivkræfter*, ses der nærmere på, hvad der skaber strukturudviklingen. Landbrugets strukturudvikling skyldes en lang række økonomiske, strukturelle og teknologiske forhold, som i en kompleks sammenhæng både hæmmer og fremmer strukturudviklingen. I artiklen gives der en generel oversigt over en række årsager til strukturudvikling i landbruget. Mens der rent teoretisk nemt kan opstilles en række årsager og drivkræfter bag strukturudviklingen, er det langt sværere at dokumentere nogen statistisk årsagssammenhæng.

I den følgende artikel, *Strukturudvikling: Interesser og politik*, ses der nærmere på de mange forskellige interesser og holdninger, der er, når det gælder landbrugets strukturudvikling. Internt i landbruget er der forskellige interesser, men også uden for landbrugserhvervet er der forskellige holdninger og ønsker til den fremtidige strukturudvikling. Disse forskellige interesser kan indgå i en strukturpolitik, som netop har til formål at styrke erhvervets konkurrenceevne og effektivitet på langt sigt. Set ud fra en langsigtet og strategisk synsvinkel er strukturpolitik et vigtigt middel, men den fremtidige strukturpolitik skal opfylde en række kriterier for at være effektiv.

Artiklen, *Strukturudviklingen i dansk landbrug – udviklingen frem til i dag*, er en historisk analyse af den hidtidige udvikling. Den historiske strukturudvikling i landbruget er vigtig, da man ofte kan forlænge eller fremskrive de foregående årtiers udvikling – og dermed få et rimeligt billede af den forventede udvikling fremover. Den historiske udvikling har også interesse, da den kan fortælle noget om landbrugserhvervets tilpasning, dynamik og udnyttelse af stordriftsfordele.

Strukturudviklingen i dansk landbrug går i retning af færre, større og mere specialiserede bedrifter. På flere områder stiger koncentrationen, og geografisk set flytter husdyrene stadig mod vest. Den vertikale integration er stigende, arbejdskraftforbruget er faldende, mens internationaliseringen i form af større fokus på eksport og ikke mindst udenlandske investeringer er voksende.

I den følgende artikel, *Strukturudvikling i landbrugets følgeindustrier*, understreges det, at strukturudviklingen i agro- og fødevarerindustrien er vigtig for landbruget af flere grunde. Forklaringen er bl.a., at strukturudviklingen i agro- og fødevarerindustrien også påvirker landbrugets konkurrencesituation, og at strukturudvikling og tilpasning af strukturen er vigtige parametre med henblik på at opnå konkurrencefordele.

Det konkluderes bl.a., at strukturudviklingen i den danske agro- og fødevarerindustri er gået stærkt i de seneste årtier. Resultatet er blevet færre, større og mere koncentrerede virksomheder. Den indenlandske strukturudvikling er i flere sektorer nu næsten fuldendt, hvorfor internationalisering er nødvendig for at skabe yderligere vækst og strukturudvikling.

I den følgende artikel, *Rammer for den fremtidige udvikling*, undersøges nogle af de væsentligste forhold, som kan forventes at påvirke den fremtidige strukturudvikling i landbruget. Både politiske,

økonomiske og markeds-mæssige forhold kan ændre sig i de kommende år, og dermed kan det påvirke den fremtidige strukturudvikling. Overordnet set vil rammerne for landbrugets fremtidige udvikling dog næppe ændre sig markant. Det betyder også, at strukturudviklingen i landbruget i store træk vil fortsætte i samme retning fremover, som vi har oplevet gennem de seneste årtier.

Også den internationale dimension i strukturudviklingen er vigtigt, hvilket illustreres i artiklen, *Strukturforhold i landbruget – i internationalt perspektiv*. Der er ofte tale om en klar international tendens med færre, større og mere specialiserede landbrug, og det generelle billede viser også, at de rigeste lande er kommet længst i strukturudviklingen, mens de små gennemsnitsbedrifter typisk findes i de fattigste lande. Afvandring fra landbruget er også et generelt træk i takt med stigende økonomisk udvikling, og det er med til at øge arbejdsproduktiviteten og frigøre ressourcer til andre sektorer.

Et konkret eksempel på en sektors strukturudvikling er vist i den følgende artikel, *Strukturudviklingen i den danske pelsdyrproduktion – et eksempel*. Pelssektoren er også interessant, fordi markedsvilkår m.m. gennem mange år har været meget frie, og derfor har tilpasset sig vilkår, som de øvrige sektorer først nu er ved at mærke. Dertil kommer, at strukturudviklingen i pelsdyrproduktionen kan reagere kraftigere og hurtigere end strukturudviklingen i andre sektorer. Derfor kan erfaringerne fra pelsdyrsektoren være nyttige i andre sektorer.

Ejerformer er også en del af strukturforholdene, og netop i disse måneder har emnet stor politisk interesse. Selvejet har gennem mange årtier været en af grundstenene i dansk landbrug, men strukturudviklingen i retning af større og større ejendomme gør selvejet mere og mere problematisk. Artiklen, *Ejerformer i dansk landbrug – kan selvejet overleve?*, belyser derfor ejerformernes udvikling over tid, og nogle af de væsentligste udfordringer og tendenser belyses.

Landbruget struktur udvikler sig ofte i længerevarende trends, og derfor er det muligt med rimelig stor sikkerhed at fremskrive udviklingen nogle år frem. I afsnittet, *Metoder og modeller til at forudsige landbrugets strukturudvikling*, vises nogle måder, hvorpå man kan få et indtryk af, hvordan udviklingen vil forløbe fremover – såfremt den hidtidige tendens er entydig og kan forlænges i et rimeligt omfang. Der vises fire forskellige metoder eller principper, som kan anvendes. Det endelige valg afhænger af, hvad man gerne vil vise, og hvilke data der er tilgængeligt.

I den sidste artikel, *Dansk landbrugs strukturudvikling frem til 2025*, fremskrives centrale dele af de aktuelle strukturforhold i dansk landbrug. Fremskrivningen er baseret på nogle af de vist modeller, og tager i øvrigt udgangspunkt i de senere års tendenser på området. Denne fremskrivning er derfor både en prognose og illustration af, hvordan de seneste års udvikling har været.

God læselyst.

Ph.D., cand. agro. & merc. Henning Otte Hansen (ansvarshavende redaktør)
Fødevarøkonomisk Institut, Københavns Universitet

